
NECESSITATS SOCIALS A ESPANYA

Mercat
de treball

Informe
02

Juny 2019

APÈNDIX METODOLÒGIC

Crèdits

Observatori Social de "la Caixa"

Edició: Fundació Bancària "la Caixa", 2019

Plaça Weyler 3
07001, Palma

ISBN 978-84-9900-235-4

Tractament i visualització de dades, disseny gràfic i maquetació

Andrés Fernández Torcida

La Fundació Bancària "la Caixa"
no s'identifica necessàriament
amb l'opinió dels autors
d'aquesta publicació.

observatoriosociallacaixa.org

Investigació i elaboració de l'Informe

- Luis Ayala Cañón (Universitat Rey Juan Carlos i EQUALITAS)
- Olga Cantó Sánchez (Universitat d'Alcalá i EQUALITAS)
- Rosa Martínez López (Universitat Rey Juan Carlos i EQUALITAS)
- Carolina Navarro Ruiz (UNED i EQUALITAS)
- Marina Romaguera de la Cruz (Universitat d'Alcalá i EQUALITAS)

Sumari

---

4 Apèndix metodològic

6 Taula A1. Mercat de treball: reptes, indicadors i fonts

9 Primer repte: Tenir accés a l'ocupació

11 Segon repte: Tenir unes condicions de treball adequades

12 Tercer repte: Tenir un salari suficient

13 Bibliografia

APÈNDIX METODOLÒGIC

La millora de les condicions laborals és una necessitat social àmpliament reconeguda. Per aquest motiu, són nombrosos els estudis i observatoris sobre la realitat social que han parat esment a la millor forma de mesurar i valorar la qualitat de les condicions de treball de la població ocupada i les dificultats dels actius per accedir a l'ocupació. En el context europeu, des del 1991 la Fundació Europea per a la Millora de les Condicions de Vida i de Treball (Eurofound) ha publicat nombrosos informes i treballs que desenvolupen el coneixement en l'àmbit de les necessitats de les persones actives per a l'accés a l'ocupació i de les ocupades en les seves condicions laborals. En concret, aquesta Fundació manté un Observatori Europeu de Vida Laboral (EurWORK) i un Observatori Europeu del Canvi (EMCC) centrats en l'anàlisi de les condicions de treball a la UE, les relacions laborals i la transformació del mercat de treball.

La definició moderna de desocupació sorgeix, segons explica Card (2011), a la fi dels anys trenta del segle passat als Estats Units, a partir d'investigacions realitzades per *Census Bureau i Works Progress Administration*, i es mesura per primera vegada en l'estàndard que posteriorment es va convertir en mundialment utilitzat en el *Census of Employment* americà de 1937. Prèviament, un primer intent conegut de mesurar la desocupació als Estats Units està registrat en el seu Cens de 1880, en el qual es va preguntar a tots els majors de 10 anys que indicaven tenir una «professió o ocupació» el nombre de setmanes que havien estat ocupats

en el darrer any. A partir d'aquesta informació, es va construir una mesura que classificava com a ocupats els qui amb «regularitat suficient» van treballar l'any anterior en una ocupació que els reportava un salari o algun benefici. La discussió sobre la definició de desocupació es va traslladar al període de la gran recessió que va succeir al *crac* de 1929, i es va concretar en la publicació d'estadístiques el 1930, en les quals, en lloc de la pregunta anterior, requerien a l'individu que indiqués la seva situació laboral el dia anterior a l'enquesta i evitaven, per exemple, tenir en compte la regularitat d'aquesta ocupació al llarg del temps. A més, aquest nou mesurament va provocar una forta controvèrsia, ja que, per exemple, Van Kleeck (1931) va subratllar que aquesta mesura subestimava àmpliament l'enorme subocupació que hi havia als Estats Units en aquella època, ja que tampoc considerava els qui treballaven a temps parcial però desitjaven treballar més.

Actualment, les oficines estadístiques dels països desenvolupats adopten de forma generalitzada l'indicador simple de taxa de desocupació de l'Organització Internacional del Treball (OIT). Aquesta definició suposa que un individu és actiu si té 16 anys o més i està ocupat, o si està aturat però ha buscat feina activament en les últimes quatre setmanes i està disponible per treballar en les pròximes dues setmanes. Se'l considerarà ocupat si ha treballat una hora remunerada en la setmana de referència de l'enquesta i, en cas contrari, engrossirà les files dels desocupats. La taxa es calcula dividint el total de desocupats per la suma dels ocupats

i desocupats (actius) de la societat de referència. És indubtable que aquesta taxa és tan sols una primera aproximació als reptes de les necessitats socials en qualsevol mercat de treball i, per tant, no aconsegueix capturar adequadament cap dels tres reptes principals que considerem, ni la necessitat d'accés a l'ocupació que no suposi subocupació, ni la necessitat d'accedir a unes condicions de treball adequades ni a un salari suficient.

La taula A1 ofereix una síntesi dels reptes i indicadors de necessitat inclosos en la dimensió que ens ocupa, i indica també la font de dades utilitzada per al seu càlcul. A continuació es presenten, es justifiquen i s'expliquen breument les variables triades per reflectir cadascuna de les tres subdimensions o reptes identificats com a rellevants.

Taula A1. Mercat de treball: reptes, indicadors i fonts

Repte 1: Tenir accés a l'ocupació

Sense ocupació a la llar:

% de persones que viuen en llars en les quals tots els actius estan desocupats.

Font: EPA- 2n trim.

Sense ocupació, joves:

% de persones actives d'entre 20 i 29 anys que estan sense feina.

Font: EPA- 2n trim.

Subocupació per insuficiència d'hores:

% de persones que viuen en llars amb membres d'entre 16 i 59 anys que estan actius i ocupats <20% del seu potencial de treball.

Font: EPA- 2n trim.

Desanimats:

% de persones que, malgrat estar disponibles per treballar, no busquen feina perquè creuen que no en trobaran.

Font: EPA- 2n trim.

Llarga durada de la desocupació:

% de persones que viuen en llars en les quals la meitat o més dels actius desocupats fa més d'un any que busquen feina.

Font: EPA- 2n trim.

Inestabilitat en l'ocupació:

% de persones que viuen en llars en les quals tots els ocupats tenen un contracte temporal.

Font: EPA- 2n trim.

Repte 2: Tenir unes condicions de treball adequades

Inadequació de coneixements al lloc exercit:

% de persones el lloc de treball de les quals exigeix menys o més qualificació de la que té la persona (*skill mismatch*) [distingint sobrequalificació d'infraqualificació].

Font: EWCS

Incertesa sobre el moment de treball:

% de persones que repetidament coneixen els canvis en el seu horari de treball amb una antelació molt insuficient.

Font: EWCS

Feina que implica dificultats per conciliar la vida laboral amb la familiar:

% de persones que treballen sovint (més de 2 vegades al mes) en festius o en jornada nocturna.

Font: EWCS

Insatisfacció general amb la feina:

% de persones que estan molt poc o poc satisfetes amb les condicions laborals de la seva feina.

Font: EWCS

Repte 3: Tenir un salari suficient

Ocupat amb salari/hora per sota de 2/3 del salari medià:

% de persones actives ocupades el salari per hora brut de les quals és inferior a 2/3 del salari medià.

Font: EES

Pobresa laboral:

% de persones ocupades que viuen en llars la renda familiar de les quals està per sota del llindar de la pobresa.

Font: ECV-T

Ocupat amb salari mensual per sota de 2/3 del salari medià:

% de persones actives ocupades el salari mensual brut de les quals és inferior a 2/3 del salari mensual medià.

Font: EES

Reducció salarial greu:

% de persones ocupades durant dos anys consecutius que han experimentat una reducció d'almenys un 20% del seu salari mensual net en l'últim any.

Font: ECV-L

Notes:

ECV-T= Fitxers transversals de l'Enquesta de Condicions de Vida, Base 2004 i Base 2013 (INE).

ECV-L= Fitxers longitudinals de l'Enquesta de Condicions de Vida, Base 2004 i Base 2013 (INE).

EES= Enquesta d'Estructura Salarial (INE).

EWCS= Enquesta Europea sobre les Condicions Laborals (Eurofound).

Font: Elaboració pròpia

Primer repte: Tenir accés a l'ocupació

El primer repte –tenir accés a l'ocupació– s'analitza a través de sis indicadors que permeten identificar situacions en les quals els individus i les famílies estan exclosos de l'ocupació en diferents graus: totalment i, per tant, estan desocupats, o parcialment, ja que no poden treballar les hores que podrien i estarien disposats a fer-ho, és a dir, experimenten una situació de subocupació per insuficiència d'hores. Cal tenir en compte, també, que entre la població no activa, sobretot en períodes de crisi, pot haver-hi un nombre important de persones que, malgrat estar disponibles per treballar, no busquen feina perquè creuen que no en trobaran i engrosseixen les files dels inactius. Finalment, considerem també que la durada dels períodes de desocupació, com conclou tota la literatura especialitzada, té un paper molt rellevant en la reducció de les possibilitats d'accés a l'ocupació de molts actius, i que els canvis en la inestabilitat de l'ocupació, marcats per la temporalitat dels contractes, indiquen que l'accés al que anomenem ocupació és un accés transitori i poc durador.

El primer indicador ofereix una aproximació al concepte de **població que viu en llars completament excloses de l'ocupació**, noció més estreta que la de desocupació individual i que, no obstant això, també reflecteix un fenomen creixent en molts països desenvolupats on, de manera generalitzada, està augmentant el col·lectiu de persones que viuen en llars completament desconnectades de l'ocupació. Es tracta d'una mesura que comptabilitza les persones que viuen en llars on tots els actius estan desocupats i s'apropa al concepte de *disconnected households* en la literatura americana (Edelman i Holzer, 2013). Les dades les recull l'Enquesta de Població Activa de forma trimestral i hem triat el segon trimestre per evitar efectes estacionals que afecten tant el primer com el tercer i quart trimestres de l'any.

El segon indicador avalua la dimensió de la **població d'entre 20 i 29 anys sense feina**, i centra l'anàlisi en la dimensió de la desocupació de les persones que més probablement estan buscant un primer accés a una ocupació després de finalitzar els estudis. L'elecció

de les edats en aquest indicador està justificada per, d'una banda, evitar incloure-hi persones per sota de l'edat mitjana de finalització dels estudis secundaris (16-18 anys) i, d'altra banda, per centrar l'anàlisi en l'accés a la primera ocupació, sense depassar l'edat dels 29 anys, que, a més, és l'edat màxima que pot tenir una persona per participar en les polítiques actives d'ocupació dirigides als joves a través de, per exemple, el Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE).

En tercer lloc, per a l'indicador de **subocupació per insuficiència d'hores** utilitzem una definició molt semblant a la que utilitza el mateix Institut Nacional d'Estadística (INE) seguint la definició adoptada en la XVI Conferència Internacional d'Estadístics del Treball a Ginebra el 1998, en la qual es va aprovar una resolució relativa al mesurament de la subocupació i a les situacions d'ocupació inadequada. Per al càlcul d'aquest s'utilitzen les dades de l'Enquesta de Població Activa sobre el temps de treball de les persones ocupades i es determina per a cadascuna d'elles la bretxa entre les seves hores de treball i les que desitjaria (i podria) treballar, sense superar la moda en les ocupacions a temps complet del país. A partir d'aquí es defineix com a persona subocupada la que viu en una llar els actius de la qual treballen menys del 20% de les hores que estarien ocupats si tinguessin un contracte a temps complet. Aquest llindar el fixem seguint el criteri d'EUROSTAT en el càlcul de l'índex AROPE, que mesura el risc de pobresa i exclusió social a partir de tres dimensions: la pobresa monetària, la privació material i la baixa intensitat laboral. La tercera d'aquestes dimensions considera precisament que una llar presenta baixa intensitat laboral quan els seus membres actius han treballat, de mitjana, menys d'un 20% del temps que podrien haver-ho fet al llarg de l'últim any.

Adicionalment, considerem també un indicador que mira de mesurar si, durant els processos recessius amb altes taxes de desocupació i serioses dificultats per trobar una feina, augmenta el nombre de desanimats, la qual cosa reduiria la població activa i, per tant, afectaria tant el numerador com el denominador de la taxa

de desocupació. Certament, si el nombre de **desaniamats** és important, la taxa de desocupació no reflectiria bé els efectes d'una crisi. L'indicador utilitza les dades de l'EPA per mesurar el nombre de persones que viuen en llars on més de la meitat dels membres declaren estar disponibles per treballar, però no busquen feina perquè creuen que no en trobaran.

Finalment, els dos últims indicadors d'accés a l'ocupació se centren a mesurar, d'una banda, el nombre de persones que viuen en llars on els ocupats tenen episodis de **llarga durada de desocupació** i, d'altra banda, la **inestabilitat en l'ocupació** a través del nombre de persones que viuen en llars en què tots els ocupats tenen un contracte temporal.

Segon repte: Tenir unes condicions de treball adequades

Per analitzar el segon repte, «tenir unes condicions de treball adequades», centrem el nostre focus en els empleats i utilitzem la informació de l'Enquesta Europea sobre les Condicions Laborals (European Working Conditions Survey, ECWS) des del 2000 fins al 2015. Aquesta enquesta l'elaborava a Espanya el Ministeri d'Ocupació, Migracions i Seguretat Social en col·laboració amb les institucions europees des del 1990 fins al 2010 i es denominava Enquesta de Qualitat de Vida a la Feina (ECVT). Posteriorment, es va convertir en una enquesta netament europea gestionada per Eurofound des de l'onada de 2010. Les onades disponibles actualment són 1991/1992, 1995/1996, 2000, 2005, 2010 i 2015. L'enquesta permet investigar la qualitat de vida que té l'empleat a la feina i obtenir informació estadística continuada sobre la situació sociolaboral dels treballadors empleats, així com de les seves percepcions sobre les condicions i relacions laborals.

En relació amb la qualitat del lloc de treball dels que estan ocupats, mesurem, en primer lloc, fins a quin punt són **inadequats els coneixements dels treballadors a les necessitats del lloc** i, per tant, fins a quin punt l'oferta i la demanda d'ocupació casen bé. Considerem especialment interessant separar si aquesta inadequació dels coneixements de l'empleat al lloc que ocupa consisteix en el fet que l'empleat està sobrequalificat o infraqualificat per a la seva feina.

Altres indicadors de condicions de treball adequades que hem considerat rellevants són: tenir una feina que implica **dificultats per conciliar la vida laboral amb la familiar** pel fet de tenir horaris nocturns i en festius i també perquè existeix repetidament **incertesa sobre l'horari laboral**. Tots, aspectes que converteixen la feina en difícil o incompatible amb la vida familiar i el desenvolupament social de l'individu en altres aspectes de la vida, com la interacció amb les amistats o portar una vida sana. Finalment, considerem també la valoració subjectiva de l'individu respecte de les condicions laborals de la seva ocupació utilitzant un indicador d'**insatisfacció general subjectiva amb la feina**.

Terçer repte: Tenir un salari suficient

El tercer repte per als participants en el mercat de treball està relacionat amb el fet que l'ocupació proporciioni un salari suficient. Utilitzem la informació de l'Enquesta d'Estructura Salarial (EES) de 2002, 2006, 2010 i 2014. Com a indicadors de les condicions salarials de la població hem considerat dos conceptes salarials diferents: el salari per hora i el salari mensual. El primer se centra en el pagament per hora i el segon combina el pagament per hora i el nombre d'hores de treball que permeten assolir un salari digne. A més, com a llindar per definir si un empleat té o no un salari baix utilitzem un llindar molt habitual de la literatura sobre el tema: 2/3 del salari mitjà. Aquests indicadors comptabilitzen el percentatge de **persones actives ocupades el salari brut de les quals (per hora o mensual) està per sota d'aquest llindar**.

Adicionalment, en aquesta última dimensió utilitzem un indicador relacionat amb la concentració de persones amb baixos ingressos per ocupació en determinades llars, que se sol denominar, habitualment, **pobresa laboral** o *in-work poverty* (Eurofound, 2017). En general, la seva incidència revela la falta d'oportunitats d'ocupació que permetin a les persones sortir de situacions de dificultat econòmica per mitjà de la seva participació en el mercat de treball. L'indicador mesura el nombre de persones ocupades que viuen en llars la renda familiar de les quals està per sota del llindar de la pobresa (60% de l'ingrés mitjà equivalent, segons la metodologia europea).

Finalment, utilitzem també un indicador d'estabilitat salarial denominat **reducció salarial greu**, que comptabilitza el nombre de persones ocupades durant dos anys consecutius que han experimentat una reducció d'almenys un 20% del seu salari net en l'últim any. Per a aquest càlcul utilitzem les dades de la part longitudinal de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) de l'INE.

BIBLIOGRAFIA

BÁRCENA-MARTÍN, E. I MORO-EGIDO, A.I. (2013). "Gender and Poverty Risk in Europe". *Feminist Economics*, 19(2): 69-99.

CARD, D. (2011): "Origins of the Unemployment Rate: The Lasting Legacy of Measurement without Theory", *American Economic Review: Papers & Proceedings* 2011, 101:3, 552-557.

CANTÓ, O., CEBRIÁN, I. I MORENO, G. (2016). "Crisis y brecha de riesgo de pobreza por género". *Estudios de Economía Aplicada* 34-1: 179-204 "Economía de Género".

CEBRIÁN, I. I MORENO, G. (2008). "La situación de las mujeres en el mercado de trabajo español: desajustes y retos." *Economía industrial* núm. 367: 121-137.

DEL RÍO, C. I ALONSO-VILLAR, O. (2014). "Mujeres ante el empleo (y el desempleo) en el Mercado laboral español, 1996-2013". *AREAS, Revista Internacional de Ciencias Sociales*, núm. 33 (Desigualdades de género en España: continuidades y cambios).

EDELMAN, P.B. I HOLZER, H.J. (2013). "Connecting the Disconnected: Improving Education and Employment Outcomes among Disadvantaged Youth". *Institute for research on Poverty, Discussion Paper No. 1412-13*, University of Wisconsin-Madison.

Eurofound (2017). *Overview Report, 6th European Working Conditions Survey, 2017 Update*.

Eurofound (2017). *In-work poverty in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

GRADÍN, C., DEL RÍO, C. I CANTÓ, O. (2010). "Gender wage discrimination and poverty in the EU". *Feminist Economics*, vol. 16(2): 73 - 109.

MUÑOZ DE BUSTILLO, R., FERNÁNDEZ-MACÍAS, E. I ANTÓN, J.E. (2011). *Measuring more than money. The Social Economics of Job Quality*, Edward Elgar publishing.

Organització Internacional del Treball (OIT) (1982). *Resolutions Concerning Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment*, adoptada a la 13th International Conference of Labour Statisticians, octubre 1982, apartat 10.

Organització Internacional del Treball (OIT) (2017). *World Employment Social Outlook, Flagship report*, Geneva.

VAN KLEECK, M. (1931). "Charting the course of employment". In *Committee of the President's Conference on Unemployment, Business Cycle and Unemployment: Nova York: Mc Graw-Hill*.

